

**BAXSHICHILIK SAN'ATI ORQALI MILLIY ONG VA TARIXIY XOTIRANI
SHAKLLANTIRISH****Kenjebaeva Sabira Saylauovna**

Ajiniyaz atindagi NMPI Muzika kafedrası docenti

Matnazarova BarshinayAjiniyoz nomidagi Nukus Davlat pedagogika instituti Pedagogika fakulteti Musiqa tálimi
yónalishi 1-kurs talabasi<https://doi.org/10.5281/zenodo.15540169>

Annotatsiya. Ushbu maqolada baxshichilik san'ati milliy ong va tarixiy xotirani shakllantirishdagi o'z rni va ahamiyati yoritiladi. O'zbek xalq og'zaki ijodining boy qatlamlaridan biri sifatida baxshichilik orqali tarixiy voqealar, milliy qahramonlar, urf-odat va qadriyatlar asrlar davomida avloddan-avlodga o'tib kelmoqda. Maqolada baxshichilikning xalq xotirasidagi roli, dostonlarning tarbiyaviy va g'oyaviy kuchi hamda bugungi kunda bu san'atni saqlab qolish va rivojlantirish masalalari zamonaviy yondashuvlar bilan tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: baxshichilik san'ati, milliy ong, tarixiy xotira, og'zaki ijod, doston, ma'naviyat, madaniy meros, xalq ijodi.

Milliy ong va tarixiy xotira har bir xalqning o'zligini anglash, milliy g'ururini shakllantirish va o'z madaniyatini saqlab qolishda hal qiluvchi omillardandir. Aynan shu jarayonlarda og'zaki xalq ijodi, xususan, baxshichilik san'ati alohida o'rin tutadi. Baxshichilik faqat doston aytish emas, balki xalqning tarixiy tajribasi, orzu-umidlari, azaliy urf-odatlari va ma'naviy qadriyatlarini ifodalovchi kuchli vositadir. Dostonlar orqali xalq o'zining o'tgan hayotini, qahramonlarini, tarixiy voqealarini eslab qoladi va ularni kelgusi avlodlarga estetik shaklda yetkazadi. Bugungi kunda bu san'atning yoshlar tarbiyasidagi o'ri, milliy ongni yuksaltirishdagi ta'siri va uni asrash masalalari dolzarb bo'lib bormoqda.

Baxshichilik san'ati o'zbek xalqining asrlar davomida shakllanib kelgan og'zaki ijodiy an'analarining markaziy turlaridan biridir. Baxshilar dostonlarni nafaqat yoddan aytishadi, balki ularni hayotiy, hissiy va estetik mahorat bilan ifodalaydilar. Ushbu ijro jarayonida xalqning tarixiy xotirasi jonlanadi. Alpomish, Go'ro'g'li, Rustamxon, Ravshan, Kuntug'mish kabi dostonlar orqali xalq o'z qahramonlarini taniydi, ularga havas qiladi, ularning harakatlaridan ibrat oladi. Bu jarayonda milliy g'urur, vatanparvarlik, jasorat, sadoqat, adolatparvarlik kabi qadriyatlar shakllanadi. Baxshichilikda tarixiy haqiqatlar badiiy ifoda vositalari bilan boyitilib, tinglovchining tasavvurini kengaytiradi. Masalan, Go'ro'g'li dostoni orqali xalq nafaqat qahramonlikni, balki xalqning erkinlikka intilishi, zulmga qarshi kurashi va adolat sari intilishini anglaydi. Bu obrazlar orqali tarixiy xotira faqat faktlar emas, balki hissiyotlar, ruhiy kechinmalar orqali jonlanadi. Shuning uchun ham baxshichilik milliy ongni shakllantirishda juda ta'sirchan vosita hisoblanadi. Bundan tashqari, baxshichilik san'ati til boyligini saqlash va rivojlantirish, xalq maqollari, iboralar, tasviriy vositalarni kelajak avlodlarga yetkazishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Har bir dostonning matni xalq tili va tafakkurining yuksak namunasi sifatida qaraladi. Bu esa nafaqat badiiy, balki pedagogik jihatdan ham baxshichilikni o'rganish va targ'ib etish zarurligini ko'rsatadi. Zamonaviy davrda baxshichilik san'ati turli shakllarda davom etmoqda. Raqamlashtirilgan dostonlar, audio va video yozuvlar, ijtimoiy tarmoqlarda tarqatilayotgan baxshi chiqishlari, ta'lim muassasalarida o'tkazilayotgan doston kechalari bu an'anani saqlab qolish va ommalashtirishga xizmat qilmoqda. Shuningdek, baxshilar maktablarining tashkil etilishi, folklor ekspeditsiyalari, yosh iste'dodlarni tayyorlashga

qaratilgan tanlov va loyihalar bu san'atni yangi bosqichga olib chiqmoqda. Eng muhimi, bu faoliyatlar orqali xalqning tarixiy xotirasi zamonaviy avlod ongida tiklanmoqda. Baxshichilik san'ati o'zining ichki tuzilishi, poetik kuchi va badiiy ifodasi bilan xalq tafakkurining chuqur qatlamlarini ifodalaydi. Dostonlar orqali xalq o'zining tarixiy tajribasini, ijtimoiy munosabatlarini, qadimiy dunyoqarashini badiiy vositalar bilan shakllantiradi. Bu san'atda milliy tarix muayyan obrazlar, voqealar va motivlar orqali jonli tarzda ifodalangan. Misol uchun, "Alpomish" dostoni o'zbek xalqining o'z yurtini himoya qilish, oilaviy sadoqat, do'stlik va mardlik kabi eng asosiy qadriyatlarini timsollashtiradi. Bu kabi dostonlarda tarixiy haqiqat badiiy obrazlarda mujassamlanadi va xalq xotirasida unutilmas iz qoldiradi. Tarixiy xotira — bu faqat o'tmishni bilish emas, balki u orqali bugungi kunni tushunish, undagi ijtimoiy-axloqiy saboqlarni chiqarishdir. Baxshichilikda dostonlar ana shu jihatdan muhim vosita bo'lib, tarixiy voqealarni badiiy tafakkur orqali talqin qilishga xizmat qiladi. Bu esa dostonlarni milliy ongni uyg'otuvchi, ma'naviy o'zlikni anglatuvchi kuchli madaniy manbaga aylantiradi. Doston qahramonlarining faoliyati orqali o'quvchi yoki tinglovchi o'zligini anglaydi, o'z xalqining tarixi bilan faxrlanish hissini his qiladi. Baxshilar ijrosidagi dostonlar faqat eshitish emas, balki ko'rish va his qilish orqali ham ta'sir o'tkazadi. Baxshining ohangidagi jo'shqinlik, cholg'u asboblarning ritmi, badiiy tilning obrazga boyligi tinglovchida estetik zavq uyg'otibgina qolmay, u orqali tarbiyaviy ta'sir ko'rsatadi. Ana shu hissiy kuch baxshichilikni boshqa san'at turlaridan ajratib turadi va uni o'zbek xalqining o'ziga xos madaniy fenomeni sifatida shakllantiradi. Bugungi kun sharoitida baxshichilik san'atining ta'lim tizimidagi o'rni ham tobora ortib bormoqda. Ayrim ta'lim muassasalarida baxshichilik bo'yicha ixtisoslashtirilgan darslar, doston tahlillari, milliy qadriyatlar asosida tashkil etilgan ochiq saboqlar o'tkazilmoqda. Bu orqali o'quvchilarda tarixiy ong va milliy identifikatsiya (o'zlikni anglash) kuchaymoqda. Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar yordamida dostonlar asosida interaktiv ta'lim vositalari yaratilmoqda. Masalan, audio-dostonlar asosida tinglab tushunish mashqlari, sahna ko'rinishlari, doston asosida esse yozish yoki qahramonlar tahlili orqali tanqidiy fikrlashni shakllantirish kabi usullar yoshlarning ham madaniy saviyasini, ham ifoda qobiliyatini rivojlantiradi. Yana bir muhim jihat shuki, baxshichilik san'ati millatlararo do'stlikni ham mustahkamlovchi vosita hisoblanadi. Markaziy Osiyo xalqlari — o'zbek, qoraqalpoq, turkman, tojik va qozoq baxshichilik maktablari o'rtasidagi o'xshashliklar umumiy tarixiy ildizlarga borib taqaladi. Dostonlarda o'zaro madaniy almashinuv, urf-odatlar va tarixiy qahramonlar orqali xalqlararo yaqinlik mustahkamlanadi. Bu jihat ham baxshichilikning faqat estetik emas, balki ijtimoiy va siyosiy ahamiyatini ko'rsatadi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar yordamida baxshichilik san'atini yangi bosqichga olib chiqish imkoniyati kengaymoqda. Virtual muzeylar, onlayn kutubxonalar, mobil ilovalar, 3D animatsiyalar va podkastlar orqali dostonlarni turli formatlarda targ'ib qilish mumkin. Bu esa, bir tomondan, yosh avlodni raqamli vositalar orqali milliy merosga qiziqтира, ikkinchi tomondan, ushbu san'atni xalqaro miqyosda tanitish imkoniyatini beradi. Masalan, UNESCO tomonidan baxshichilik nomoddiy madaniy meros sifatida e'tirof etilgani uning xalqaro darajadagi ahamiyatini yana bir bor tasdiqlaydi. Yuqoridagilardan kelib chiqib, baxshichilik san'ati nafaqat xalq og'zaki ijodi namunasi, balki milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotirani jonlantirish, yoshlarni ma'naviy jihatdan tarbiyalashning kuchli vositasi ekanini ko'rish mumkin. Uning zamonaviy ta'lim, madaniyat va ijtimoiy ong rivojidadagi o'rni tobora ortib bormoqda.

Baxshichilik nafaqat o'tmishni eslash, balki hozirgi zamon muammolarini xalqona ruhda tushunish va ifoda etish vositasi sifatida ham ahamiyatga ega. Bugungi kunda baxshilar dostonlar

bilan bir qatorda, yangi zamon mavzulariga ham murojaat qilmoqda. Ular orqali zamonaviy qahramonlar, vatan himoyasi, mehnatsevarlik, insonparvarlik kabi tushunchalar ilgari surilmoqda. Bu esa baxshichilikni doimiy rivojda bo'lgan, xalq bilan hamnafas san'at turi sifatida qarash imkonini beradi.

Xulosa:

Baxshichilik san'ati xalqimizning tarixiy xotirasi va milliy ongini shakllantirishda beqiyos ahamiyatga ega. Bu san'at orqali xalq o'zining o'tmishini, qadriyatlarini, orzu-umidlarini badiiy va obrazli shaklda ifodalaydi. Bugungi globallashuv sharoitida milliy madaniyatni asrash, yosh avlodni o'zlikni anglash ruhida tarbiyalashda baxshichilik san'atining o'rni beqiyosdir. Uni chuqur o'rganish, rivojlantirish va targ'ib etish bugungi avlodning dolzarb vazifalaridandir. Baxshichilik — bu o'tmish bilan bugun, bugun bilan kelajak o'rtasidagi ma'naviy ko'prikdir.

REFERENCES

1. G'afurov A. *O'zbek xalq og'zaki ijodi*. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti
2. Hasanov M. *Folklor va xalq tafakkuri*. Toshkent: Fan nashriyoti
3. Qahhorova D. *Baxshichilik va dostonchilik san'ati*. Samarqand: SamDU nashriyoti
4. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch*. Toshkent: Ma'naviyat nashriyoti
5. Oripov A. *Adabiyot, milliy ong va ma'naviyat*. Toshkent: G'afur G'ulom nashriyoti